CULTURA CA MODALITATE DE UMANIZARE A UNEI PERSOANE

Adela MANOLII[*]

CZU 008

Rezumat: *Trăsăturile culturale sunt forme de viaţă pe care individul uman le învaţă în ambianţa socială şi care-l marchează în mod definitoriu, integrându-l într-o comunitate, pe care o percepe ca fiind proprie. Cultura este un sistem de programe mentale pe care indivizii le dobândesc de-a lungul vieții, fiind liberi să se abată de la aceste programe, reacționând constructiv sau distructiv la impulsurile mediului. Cultura se transmite prin limbaj, abilitatea prin care se distinge omul de toate celelalte creaturi.*

Cuvinte-cheie: cultură, limbă, limbaj, tablou lingvistic, cultură lingvistică, umanism, niveluri ale culturii, sistem cultural.

[*]**Adela MANOLII,** doctor, conferențiar universitar, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova, adelamanolii@gmail.com

CULTURE AS A WAY OF HUMANIZING A PERSON

Abstract: *Cultural traits are forms of life that the human individual learns in the social environment and that mark him in a defining way, integrating him into a community, which he perceives as his own. Culture is a system of mental programs that individuals acquire throughout life, being free to deviate from these programs, reacting constructively or destructively to environmental impulses. Culture is transmitted through language, the ability to distinguish man from all other creatures.*

Keywords: culture, language, language, linguistic picture, linguistic culture, humanism, levels of culture, cultural system.

Fenomen social foarte complex, ***cultura*** reprezintă combinația dintre cunoștințele omului, convingerile și normele sociale pe care le adoptă și le transmite viitoarelor generații; cultura este factorul principal de socializare care reglementează diverse sfere ale interacțiunii între oameni, începând cu comunicarea de zi de zi și până la funcționarea economiei mondiale; cultura reprezintă programarea colectivă a spiritului prin care membrii unui grup se disting unii de alții; cultura se referă *grossomodo* la ceea ce este creat de om în opoziție cu natura (creații care apar sub aspectul unui ansamblu de limbaje, simboluri și semnificații integrate într-un amplu proces de comunicare). Umberto Eco definește cultura drept fenomen exclusiv uman, un mod specific de existență umană, care ține de specificul comportamentului, conștiinței, activității umane (lucruri, obiecte, opere de artă, instrumente, forme de limbaj, simboluri, semne etc.). De fapt, conceptul de „cultură" este destul de larg, întrucât în el se reflectă fenomenul complex al istoriei umanității.

Termenul ***cultură*** provine din latinescul *cultura,-ae* (< verbul *colo*,-*ere*, *colui*, *cultum* „a cultiva; a se îngriji de"). De fapt, în antichitate, romanii foloseau acest termen cel mai adesea în înţelesul originar de „cultivare a pământului", ca acţiune de transformare a naturii, sens care, în multe limbi romanice, s-a perpetuat până astazi. Înţelesul celălalt al culturii, *cultura animi*, atestat pentru prima dată la Cicero şi opus lui *cultura agri*, ca „educatie, în sens larg, a spiritului, îndeosebi", înțeles provenind din mediile intelectuale ale Romei antice, este şi el prezent printre semnificaţiile uzuale

actuale ale culturii. Astfel, termenul *cultură* a trecut în sfera largă a educației, care urmărea formarea spiritului și a sufletului, instruirea și modelarea personalității pe baza cunoștințelor și a experienței personale. [1, p. 27]

S-au dezvoltat două viziuni fundamentale asupra noțiunii de ***cultură***: *conceptul umanist* (reprezentat prin patrimoniul cultural ca model de rafinament, cu extindere asupra capodoperelor unei comunități în domeniul literaturii, artelor plastice, muzicii etc.) și *conceptul antropologic* (se referă la modul general de viață al unei comunități, la totalitatea obiceiurilor și tradițiilor dominante și dobândite ale unui grup lingvocultural). Aşadar, trăsăturile culturale sunt forme de viaţă pe care individul uman le învaţă în ambianţa socială şi care-l marchează în mod definitoriu, integrându-l într-o comunitate, pe care o percepe ca fiind proprie.

Se cunosc patru niveluri analitice ale culturii:

a) *nivelul general-uman* (ființele umane se deosebesc de cele animale prin capacitatea de reflecție și prin aptitudinea de a-și modela și a-și schimba în mod creativ mediul);

b) *nivelul sociocultural* (prin cultură, omul se raportează la sistemele de guvernare, la domeniile de activitate existente, la credințele religioase și la valorile în care se exprimă gândirea umană);

c) *nivelul național* (cuprinde diferite subgrupuri sociale și naționale în funcție de regiunea geografică, de clasa socială, de vârstă, sex, activitate profesională și subiect);

d) *nivelul personal*, *individual* (se referă la orientările de gândire și de acțiune ale individului; este nivelul conștiinței culturale, care îi permite ființei umane să conștientizeze ceea ce îi definește propria cultură, făcând-o distinctă de celelalte).

Factorul care diferenţiază popoarele dintr-o cultură de alte culturi este ***limba***:

- element al unui sistem cultural;
- subsistem lingvistic specific al culturii;
- baza societății și a culturii care pătrunde adânc în toate sferele societății;
- principalul instrument de cunoaștere și dezvoltare a lumii exterioare;
- limba face posibilă cunoașterea altor culturi;

• limba este principalul instrument al unui „rezervor colectiv de cunoștințe”, care se transmite din generație în generație;

• limba este principala formă de exprimare și de existență a culturii naționale;

• principalul mijloc de exprimare a spiritualității umane;

• limba este „cel mai profund act de cultură îndeplinit de om” [2, p. 288].

M. Eminescu consideră limba drept „măsurariul civilizației unui popor”. Gândirea românească a atribuit limbii un rol deosebit în configurația identității naționale. Pentru poporul român, limba reprezintă leagănul etnogenezei și al continuității, conștientizarea originilor sale. Importante ni se par accentele puse de G. Liiceanu cu privire la problema limbii: „Și-apoi *limba* este și nu este a noastră. E a noastră în măsura în care o folosim, dar nu noi am făsut-o. Nu putem dispune de ea după bunul nostru plac. E casa care ni s-a dat în folosire pe timpul unei vieți. Și pe care o locuim împreună. Nu e totuna dacă o ținem curată sau murdară, dacă aruncăm sau nu în stradă gunoiaele nostre verbale. [...] Când pocești ceva ce nu e doar al tău, îi faci să sufere pe toți cei care posedă bunul acela în comun cu tine. Îi tragi în jos, le nesocotești un standart. Le amenințiinfrastructura civilizației. Le dărâmi un templu. Devii profanator. Ajungi un dușman al *civilizației locului*.” [3, p. 106-107] Și poetul Gr. Vieru menționează că „vorbindu-ne corect și frumos limba, tinzând a o vorbi corect și frumos, omenim astfel strămunii, pe cei care au creat „societatea cuvintelor civilizate”. Uitând un cuvânt trebuincios, necesar, o expresie din comoara graiului matern, uiți ceva din istoria poporului tău”. [4]

Cultura se transmite prin limbaj, abilitatea prin care se distinge omul de toate celelalte creaturi. Datorită limbii, cultura este posibilă; limba este atât un produs al culturii, cât și o condiție a existenței sale. Este important a sublinia că între limbă și lumea reală există o persoană, un vorbitor nativ al limbii și culturii. Lingvistul E. Coșeriu susține că „omul se manifestă prin limbaj, în care se reflectă poziția socială, ideologia, individualitatea sa” [5, p. 164]. Cuvântul reflectă nu obiectul sau fenomenul lumii înconjurătoare în sine, ci modul în care o persoană îl vede, prin prisma imaginii lumii care există în mintea sa și care este determinată de cultura sa. Limba nu este o

oglindă care reflectă cu exactitate totul în jur, ci o modalitate prin care se privește lumea și care este diferită în fiecare cultură.

În lingvistica contemporană se vorbește despre fenomenul de *bilateralitate interdependență dintre limbă și cultură*, prin care înțelegem că limba ca element lingvocultural preia bogăția culturii, iar orice cultură națională este *grossomodo* legată de natura și specificul unei limbi. Așadar, cultura are impact asupra limbii (limba, fiind un produs al culturii, reprezintă principala formă de exprimare a culturii naționale), iar limba are influență puternică asupra omului (asupra modului de gândire, respectiv asupra culturii).

Considerăm important a scoate în evidență ideile cercetătoarei Maslova V. A. [6, p. 58-59] cu privire la raportul dintre cultură și limbă:

- cultura, în egală măsură cu limba, este o formă de conștiință care reflectă viziunea oamenilor asupra lumii;
- cultura și limba există în interacțiune;
- subiectul culturii și al limbii este întotdeauna un individ sau o societate;
- caracterul normativ este o trăsătură comună a șimbii și a culturii;
- istorismul este una dintre proprietățile esențiale ale culturii și ale limbii;
- antinomia „dinamică-statică" este inerentă limbii și culturii.

Umanismul, în sens larg, pune accent pe om şi pe valori, presupune valorizarea persoanei, plasând-o în centrul universului. Ideea de umanism a fost evocată încă de Cicero, pentru a accentua opoziţia dintre „omul barbar" şi „omul uman", educat, posesor al unei *virtus romana*. Conform filozofului M. Heidegger, umanismul presupune „a medita şi a te îngriji ca omul să fie uman, nu inuman, adică în afara esenţei sale" (pentru că omenescul este esenţa omului) şi trebuie înţeles ca năzuinţa individului de a deveni liber, pentru a-şi afla demnitatea. Umanismul însă este diferit, în funcţie de concepţia sa despre om (*homo homini lupus est* sau *homo res sacra homini*) [apud 7].

Ne convingem tot mai mult că noi, cei de astăzi, suferim de amnezie culturală, arătăm o vădită lipsă de curiozitate, ne declarăm un soi de agenți liberi fără istorie, egouri radical autonome în cadrul unui sistem global cuprinzător, recurgând la cuvinte sclipicioase neanalizate, cum ar fi „gân-

dire critică", „diversitate", „modalități de cunoaștere", „dreptate socială", „competență culturală" ș.a. Anticii au pus baza unei excelente forme de guvernare, *res publica,* care impune devotament față de lucrurile publice, față de lucrurile pe care le împărțim împreună; noi, în schimb, am creat un fel de *res idiotica (*de la cuvântul grec *ιδιότης*, care înseamnă „individ"): sistemul nostru produce indivizi solipsiști, autarhici, al căror angajament public este lipsa interesului față de o cultură publică, față de o istorie comună. [8]

Societatea produce indivizi „fără rădăcini", fără trecut, pentru care viitorul reprezintă o țară străină, cetățeni fără cultură care pot trăi oriunde și acceptă să facă orice fel de muncă fără să se întrebe despre scopuri și motivații, instrumente perfecte pentru un sistem economic care răsplătește „flexibilitatea" (geografică, interpersonală, etică). Cu toate acestea, pornind de la ideea că dorința omului înnăscută este să știe cine e, de unde vine, unde ar trebui să meargă și cum ar trebui să trăiască, credem că imperativul timpului este a avea o cultură, o istorie, o moștenire, un angajament față de un loc și un popor anume, forme specifice de recunoștință și datorie (mai degrabă decât o generală și dezrădăcinată pasiune pentru „dreptate socială"), un set solid de norme etice și morale care pun limite clare la ceea ce poate și nu poate face cineva. Teoriile umaniste ghidează desăvârșirea omului ca ființă ce dispune de un potenţial enorm, acesta urmând a fi dezvoltat şi valorificat.

Referințe bibliografice:

1. Georgiu G. *Filosofia culturii* (online). Curs. Școala Națională de Studii Politice și Administrative. București, 2001, 286 p. Disponibil: https://ru.scribd.com/doc/43635094/Grigore-Georgiu-Filisofia-Culturii.
2. Dumistrăcel St. *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*. Ediția a II-a, revăzută și augmentată. Iași: Institutul european, 2001. 534 p.
3. Liiceanu G. *România: o iubire din care se poate muri*. București: Humanitas, 2017, 254 p.
4. Vieru Gr. *Limba este însăși istoria vie* (1988). În: *Revistă de cultură, tradiții și atitudine civică,* de M. Gurza, 30 august 2013.
5. Coșeriu E., *Lingvistica integrală: interviu cu E. Coșeriu de Nicolae Saramandu*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996. 184 p.

6. Маслова В.А. *Лингвокультурология*. Москва Издательский центр „Академия”, 2001. 208 с.
7. Bîlici, V. *Formarea conştiinţei lingvistice a elevilor*. Ed. Print-Caro, Chişinău, 2010.
8. Deneen Patrick. *Cum s-a pierdut cultura comună*. În „Contra mundum. Cartea care ne scoate din gândul lumii”. Disponibil: https://contramundum.ro/2023/09/26/cum-s-a-pierdut-cultura-comuna/